

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ

ΕΒΡΑΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ,

ΤΗΝ ΑΝΑΓΙΝΩΣΚΟΜΕΝΗΝ ΤΗ ΔΕΥΤΕΡΑ ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΩΝ
ΝΗΣΤΕΙΩΝ.

ἘΠΕΙΔὴ οἱ Ἑβραῖοι ἐσέβοντο τῶν ἁγίων προφητῶν τὰ λόγια, πιστεύοντες, ὅτι εἰσὶ λόγια θεοῦ, καὶ ἐμελέτων δὲ αὐτὰ διαπαντός, διὰ τοῦτο ὁ θεηγόρος Παῦλος ἐν τῇ πρὸς αὐτοὺς ἐπιστολῇ συνάξας τὰς προφητικὰς ῥήσεις, δι' αὐτῶν ἐξέφανε τῶν ἀποστολικῶν αὐτοῦ λόγων τὰς ἀποδείξεις· τοσοῦτον δὲ ἰσχυρῶς διὰ τῶν προφητικῶν ῥημάτων ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός ἐστιν υἱὸς θεοῦ, καὶ θεὸς ἀληθινός, ἄφθαρτος καὶ ἀναλλοίωτος, καὶ δημιουργὸς πάσης τῆς κτίσεως, καὶ μετὰ τῆς ἐπουρανίου σοφίας ἐφαρμόζει ἐπὶ τὸν Χριστὸν καὶ τὰς περὶ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ προφητείας, ὥστε ἀφαιρεῖ πᾶσαν ἀμφιβολίαν, καὶ πείθει πᾶσαν ψυχὴν, πιστεύουσαν εἰς τῶν προφητῶν τὰ λόγια, ὅτι ὁ Χριστός ἐστιν ἐκεῖνος, περὶ οὗ οἱ θεοὶ προφητῶν ταῦτα προῖδόντες, προεφήτευσαν. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἡθικὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν ὁ τρισμακάριος ἐπάνω τῶν τῆς θείας γραφῆς παραδειγμάτων ἐθεμελίωσε· διότι καὶ αὐτοὺς τοὺς μὴ προσέχοντας, ἀλλ' ἀμελοῦντας τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν διὰ τῶν παραδόντων τὰ τοῦ

νόμου προστάγματα, καὶ ὑπὸ θεοῦ παιδευθέντων φοβερίζει, δεικνύων, ὅτι ἄφευκτός ἐστιν ἡ περιμένουσα αὐτοὺς τιμωρία. Εἰσὶ δὲ τὰ σήμερον ἀναγνωσθέντα ἀποστολικά αὐτοῦ λόγια, ἡ ἀκολουθία τῆς διὰ τῶν γραφῶν ἀποδείξεως τῶν ἐπὶ Χριστοῦ συνελθουσῶν δύο φύσεων, τῆς θείας δηλονότι καὶ τῆς ἀνθρωπίνης. Περιέχουσι δὲ πίστεως δόγματα ὑψηλὰ καὶ σωτήρια, καὶ προτροπὴν πρὸς τὸν ἐνάρετον βίον κατανυκτικὴν καὶ θαυμασίαν· σκεῦος δὲ εἰς ταῦτα τὰ λόγια, μύρον περιέχον ἐπουράνιον, πλὴν ἐσφραγισμένον ἐστὶ τὸ σκεῦος ὑπὸ τῆς δυσκολίας τοῦ γράμματος. Τὰς τούτου σφραγίδας ἐγὼ μὲν διὰ τῆς ἐρμηνείας σπουδάσω ἀνοῖξαι, ὑμεῖς δὲ διὰ τῆς προσοχῆς πλησιάσατε πρὸς αὐτό, ἵνα τῆς τούτου εὐωδίας ὀσφρανθέντες, πληρωθῆτε τῆς θείας χάριτος, τῆς ὁδηγούσης ἡμᾶς πρὸς τὴν αἰώνιον σωτηρίαν.

Κατ' ἀρχὰς, σὺ Κύριε, τὴν γῆν ^{ἐβρ. 1.10.} ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσὶν οἱ οὐρανοί.

Εἰς τὸν ἑκατοστὸν πρῶτον ψαλμὸν τοῦ
 Ψαλ. 101. Δαβὶδ ἀναγινώσκομεν τὸ, « Σὺ ἀναστὰς,
 13. 16.
 » οἰκτειρήσεις τὴν Σιών », καὶ τὸ, « Οἶκο-
 » δομήσει Κύριος τὴν Σιών, καὶ ὀφθήσεται
 » ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ », καὶ ἄλλας περὶ τοῦ
 Χριστοῦ προφητείας· ἐβεβαίωσε δὲ ἡμᾶς ὁ
 θεόπνευστος Παῦλος, ὅτι περὶ τοῦ Ἰησοῦ
 Χριστοῦ ἐλάλησεν ὁ Δαβὶδ ἐν τούτῳ τῷ
 ψαλμῷ, ἐπειδὴ ἐξ αὐτοῦ ἔλαβε τὰ προκει-
 μενα λόγια, ἵνα ἀποδείξῃ τοῦ Ἰησοῦ
 Χριστοῦ τὴν θεότητα· πρὸ τούτων δὲ τῶν
 λόγων πρὸς ἀπόδειξιν τῶν ὑπερφυῶν προ-
 τερημάτων τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ
 Χριστοῦ ἐξ ἄλλου Δαβιτικοῦ ψαλμοῦ πα-
 ρέθηκε ταῦτα· « Ὁ θρόνος σου, ὁ θεός, εἰς
 » τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ῥάβδος εὐθύτητος
 » ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου· ἠγάπησας
 » δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· διὰ
 » τοῦτο ἔχρισέ σε, ὁ θεός, ὁ θεός σου ἔλαιον
 » ἀγαλλιάσεως ». Βλέπε δὲ, πῶς συνάπτει
 ταῦτα μετὰ τῶν προκειμένων, ἵνα δείξῃ,
 ὅτι ὁ αὐτὸς Ἰησοῦς Χριστός ἐστι δημιουργὸς
 τῆς κτίσεως, καὶ θεὸς ἀληθινός· καὶ « Σὺ
 » κατ' ἀρχάς, Κύριε »· οὐ μόνον, λέγει, τὰ
 προειρημένα εἶπεν ὁ Δαβὶδ περὶ τοῦ Χριστοῦ,
 ἀλλὰ καὶ ταῦτα· « Κατ' ἀρχάς σὺ, Κύριε,
 » τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν
 » σου εἰσὶν οἱ οὐρανοί ». Ἐδείξε δὲ διὰ τού-
 των πρῶτος μὲν ὁ προφήτης, ὁ ταῦτα
 προφητεύσας, δεῦτερος δὲ ὁ ἀπόστολος, ὁ
 ταῦτα κατανοήσας, ὅτι ὁ Χριστός ἐστι
 δημιουργὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, καὶ
 ἐπομένως θεὸς ἀληθινός· διότι ὁ θεός ἐστιν
 ὁ ἐν ἀρχῇ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν

γῆν· « Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεός τὸν ^{Γεν. 1. 1.}
 » οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν »· ἀλλὰ διὰ τί ὁ
 μὲν Μωϋσῆς εἶπε « Τὸν οὐρανὸν », ἐνικῶς, ^{ὁ ἄνθρωπος ἐν}
 ὁ δὲ Δαβὶδ λέγει, « Οἱ οὐρανοί », πληθυντι- ^{τῇ τῶν}
 κῶς· διότι ἰδίωμά ἐστι, λέγουσί τινες, τῆς ^{Ψαλ. Σειρ,}
 ἑβραϊκῆς διαλέκτου, ἵνα τὸν οὐρανὸν προ- ^{εἰς τὸν 48.}
 φέρῃ καὶ πληθυντικῶς, οὐρανοὺς λέγουσα. ^{Ψαλ.}
 Μήπως δὲ οὐρανοὺς εἶπεν, ἵνα περιλάβῃ
 καὶ τὴν ἀτμοσφαῖραν καὶ τὸν ἀέρα, τὰ
 περιέχοντα καὶ περιτυλίσσοντα πᾶσαν
 τὴν γῆν· ἔργα δὲ χειρῶν ὠνόμασε τὰς
 ἐνεργητικὰς τοῦ θεοῦ δυνάμεις, ἵνα ἐμφαν-
 τικώτερον δηλοποιήσῃ, ὅτι ἔργον θεοῦ εἰσὶν
 οἱ οὐρανοί.

Αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμέ- ^{Ἑβρ. 1. 11.}
 νεις· καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθή- ^{12.}
 σονται, καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἐλίξεις
 αὐτοὺς, καὶ ἀλλαγῇσονται· σὺ δὲ ὁ αὐ-
 τὸς εἶ καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσι.

Περὶ τοῦ οὐρανοῦ ὁ μὲν Ἡσαΐας λέγει·
 « Καὶ ἐλιγήσεται ὁ οὐρανὸς ὡς βιβλίον ». ^{Ἠσ. 34. 4.}
 Περὶ δὲ αὐτοῦ τοῦ οὐρανοῦ καὶ πάντων
 τῶν λοιπῶν κτισμάτων ὁ Πέτρος ἐδίδαξε
 ταῦτα· « Ἦξει δὲ ἡ ἡμέρα Κυρίου ὡς ^{2. Πέτρ. 3.}
 » κλέπτῃς ἐν νυκτὶ, ἐν ᾗ οἱ οὐρανοί ^{10. 13.}
 » ῥιζηδὸν παρλεύσονται, στοιχεῖα δὲ
 » καυσούμενα λυθήσονται, καὶ γῆ, καὶ τὰ
 » ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται. Καινοὺς
 » δὲ οὐρανοὺς, καὶ γῆν καινὴν κατὰ τὸ
 » ἐπάγγελμα αὐτοῦ προσδοκῶμεν, ἐν οἷς
 » δικαιοσύνη κατοικεῖ ». Βεβαίῳ δὲ ταῦτα
 καὶ ὁ Παῦλος, λέγων· « Τῇ γὰρ ματαιότητι ^{Ῥωμ. 8.}
 20. 21.

» ἡ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἐκούσα, ἀλλὰ διὰ
 » τὸν ὑποτάξαντα, ἐπ' ἐλπίδι, ὅτι καὶ αὕτη
 » ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δου-
 » λείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς
 » δόξης τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ ». Ἐκ τούτων
 φανερόν ἐστιν, ὅτι τὸ, « Αὐτοὶ ἀπολοῦνται », οὐ
 σημαίνει, ὅτι οἱ οὐρανοὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ
 τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἐξουθενοῦνται,
 καὶ καταντῶσιν εἰς τὸ μὴ ὄν, κατὰ τὸν
 λόγον τῆς οὐσίας καὶ τῆς ὑπάρξεως, ἀλλὰ
 μόνον κατὰ τὸν λόγον τῶν ιδιωμάτων
 αὐτῶν τῶν ὑποκειμένων τῇ φθορᾷ· πρὸ
 τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ οἱ οὐρανοὶ καὶ πάντα
 ἡ κτίσις πάσχουσι μεταβολὰς καὶ ἀλλοιώ-
 σεις, καὶ εἰσὶν ὑποκείμενα εἰς τὴν φθοράν,
 μετὰ δὲ τὴν ἡμέραν ἐκείνην γίνονται
 ἀμετάβλητα καὶ ἐλεύθερα ἀπὸ τῆς δου-
 λείας τῆς φθορᾶς, ἡγουν ἀφθαρτα· εἰς δόξαν
 τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ, τῶν ἀφθαρτισθέντων.
 Παρατήρησον δὲ καὶ τοῦ προφήτου καὶ
 τοῦ ἀποστόλου τὴν σύνεσιν· ἀφ' οὗ εἶπον
 τὸ, « Αὐτοὶ ἀπολοῦνται », ἵνα μὴ δαίς νο-
 μίσῃ, ὅτι οἱ οὐρανοὶ τότε καταντῶσιν
 εἰς παντελεῖαν ἀφανισμόν, ἐπερὶ ταῦτα
 ταῦτα τὰ ἐξηγηματικὰ λόγια· « Καὶ πάν-
 » τες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται, καὶ ὡσεὶ
 » περιβόλαιον ἐλίξεις αὐτοὺς, καὶ ἀλλαγῇ-
 » σονται », ὥστερ ἂν εἰ ἔλεγον διὰ τούτων,
 τὸ, « Ἀπολοῦνται », σημαίνει, ὅτι ὡς πα-
 λαιὰ ἀλλαγῇσονται, ἡγουν μεταβληθήσον-
 ται ἀπὸ τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἀφθαρσίαν.
 Τοῦτο οὖν λέγει ὁ προφήτης, καὶ σὺν
 αὐτῷ ὁ ἀπόστολος· Κύριε Ἰησοῦ, καὶ αὐτοὶ
 οἱ οὐρανοὶ μεταβάλλουσι τὰ ιδιώματα

αὐτῶν, σὺ δὲ διαμένεις ἀμετάβλητος·
 πάντες παλαιωθήσονται, ὡς παλαιοῦται τὸ
 ἱμάτιον· σὺ τυλίξεις αὐτοὺς, ὡς τυλίσσεται
 τὸ ἔνδυμα, καὶ αὐτοὶ μὲν ἀλλαγῇσονται,
 ἀφθαρτοὶ ἀντὶ φθαρτῶν γενόμενοι, σὺ δὲ
 ὑπάρχεις διαπαντός, καὶ τὰ ἔτη τῆς
 ὑπάρξεώς σου οὐδέποτε ἐκλείψουσιν, ἐπειδὴ
 εἰσὶν αἰώνια καὶ ἀτελεύτητα. Διὰ τούτων
 δὲ τῶν προφητικῶν λόγων δείξας ὁ ἀπό-
 στολος τὸν θεάνθρωπον Ἰησοῦν ἀφθαρτον,
 ἀναλλοίωτον, ἀμετάβλητον, αἰώνιον, μετα-
 βαίνει εἰς ἄλλην ἀπόδειξιν, λέγων·

Πρὸς τίνα δὲ τῶν ἀγγέλων εἶρη· ἐβρ. 1.13.

κέ ποτε· κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως
 ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον
 τῶν ποδῶν σου;

Ὁ θεὸς πνεῦμα ὢν ἀσώματον, αἴδιον,
 ἀμερές, ἀσχημάτιστον, ἀπερίγραπτον, παν-
 ταχοῦ παρὸν, καὶ τὰ πάντα πληροῦν, οὐδὲ
 δεξιὰ ἔχει, οὐδὲ ἀριστερὰ, οὐδὲ κἀθηται,
 οὐδὲ ἀνίσταται, οὐδὲ ἔχει πόδας, οὐδὲ τῶν
 ποδῶν ὑποπόδιον· ἀνθρωποπαθῶς δὲ ἐλάλησε
 ταῦτα ὁ Δαβὶδ, καὶ ἐξ αὐτοῦ ὁ Παῦλος,
 ἵνα ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς κατανοήσωμεν ὁ-
 πωσδήποτε τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς. Καὶ τὸ μὲν,
 « Κάθου », σημαίνει τὸ βέβαιον, καὶ ἐδραῖον,
 καὶ ἀσάλευτον τῆς ἐν τῇ βασιλείᾳ καὶ
 δόξῃ διαμονῆς· τὸ δὲ, « Ἐκ δεξιῶν μου »,
 τὴν ἰσοτιμίαν τοῦ υἱοῦ, καὶ τελείαν συγ-
 κοινωνίαν καὶ συμμετοχὴν πάντων, ὧν
 ἔχει ὁ πατήρ· « Ὑποπόδιον δὲ τῶν ποδῶν », τὴν
 παντελεῖαν καὶ ὀλόκληρον νίκην τῶν

ἐχθρῶν. Σημειώσαι δέ, ὅτι τὸ, « ἕως », σημαίνει οὐ μόνον τὸ, ἕως τότε, ἀλλὰ καὶ τὸ μετέπειτα εἰς αἰῶνα αἰῶνος· τοῦτο

Γεν. 8. 7.

φανερὸν ἐστὶν ἐκ τοῦ, « Οὐκ ἀνέστρεψεν ὁ » κόραξ, ἕως τοῦ ξηρανθῆναι τὸ ὕδωρ ἀπὸ » τῆς γῆς » καὶ ἐκ τοῦ, « Ἐγὼ εἰμι· καὶ

Ἡσ. 46. 4.

» ἕως ἂν καταγῆράσῃ, ἐγὼ εἰμι· » διότι οὐδέποτε ὁ κόραξ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν κιβωτὸν, ἀλλ' οὐδὲ ὁ θεὸς εἶχε τὴν ὑπαρξίν μόνον ἕως τοῦ γήρατος τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ὑπάρχει εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας τῶν αἰώνων, ὡς ἀθάνατος καὶ ἀτελεύτητος·

1. Κορ. 15.

24. 25.

ἐχθροὶ δέ, οἱ κατὰ κράτος ὑπὸ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ νικηθέντες, εἰσὶν ὁ θάνατος, καὶ αἱ ἀρχαί, καὶ ἐξουσίαι, καὶ δυνάμεις τοῦ σκότους. Ἀλλὰ διὰ τί ὁ ἀπόστολος προβάλλων τοῦ Δαβὶδ τὰ λόγια, μεταβάλλει αὐτὰ εἰς ἐρώτησιν; ἦσαν, ὡς φαίνεται, τινὲς τῶν Ἑβραίων, οἵτινες ἡρμήνευον τὸ, « Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ » δεξιῶν μου », λέγοντες, ὅτι ὁ θεὸς εἶπε πρὸς τινὰ τῶν ἀγγέλων· « Κάθου ἐκ δεξιῶν μου »· ὅθεν ὁ Παῦλος ἐρωτᾷ τοὺς τοιοῦτους ἑρμηνευτάς, τίς ἐστὶν οὗτος ὁ ἄγγελος, πρὸς ὃν ὁ Κύριος εἰπὼν, « Κάθου ἐκ δεξιῶν μου », κατέστησεν αὐτὸν ἰσότιμον αὐτοῦ καὶ ἰσοδύναμον; ὁ Δαβὶδ οὐ λέγει, εἶπεν ὁ Κύριος τῷ ἀγγέλῳ μου, ἀλλ' « Εἶπεν ὁ » Κύριος τῷ Κυρίῳ μου »· ὁ δὲ ἄγγελος οὐκ ἐστὶ Κύριος, ἀλλὰ δούλος καὶ ὑπηρέτης θεοῦ. Τούτου δὲ τὴν ἀπόδειξιν κατασκευάζει διὰ τῶν λόγων τοῦ αὐτοῦ Δαβὶδ, λέγων·

πνεύματα, εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρομεῖν σωτηρίαν;

Ὁ προφήτης Δαβὶδ πρῶτος ἐδίδαξεν, ὅτι οἱ ἄγγελοι εἰσι πνεύματα καὶ λειτουργοὶ τοῦ θεοῦ· αὐτὸς εἶπεν· « Ὁ ποιῶν τοὺς ψαλ. 103. 4. » ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα. Ἐκ τούτων οὖν τῶν λόγων ἀποδεικνύει ὁ ἀπόστολος, ὅτι οἱ ἄγγελοι εἰσι μὲν πνεύματα, ἦγουν οὐσίαι ἀσώματοι καὶ αἰῶλοι, εἰσὶν ὁμῶς λειτουργοὶ καὶ ὑπηρέται τοῦ θεοῦ, ἀποστέλλόμενοι πρὸς ὑπηρεσίαν τῶν θείων αὐτοῦ θελημάτων διὰ φωτισμὸν καὶ βοήθειαν ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες διὰ τὴν πίσιν καὶ ἀρετὴν αὐτῶν μέλλουσι γενέσθαι κληρονόμοι τῆς αἰωνίου σωτηρίας. Βλέπομεν δὲ τὴν ἐκ τῆς ἀποστολῆς τῶν ἀγγέλων ὑπηρεσίαν καὶ εἰς τὴν παλαιὰν καὶ εἰς τὴν νέαν διαθήκην· εἰς μὲν τὴν παλαιὰν βλέπεις, ὅτι ἄγγελος ἐδίδαξε τὴν Ἀγαρ, Γεν. 16. 9. ἵνα ἐπιστρέψῃ πρὸς τὴν κυρίαν αὐτῆς· ἄγγελοι προκατήγγειλαν εἰς τὸν Ἀβραάμ, Γεν. 18. 10. τοῦ Ἰσαὰκ τὴν γέννησιν· ἄγγελοι ἐφάνε- ρωσαν εἰς τὸν Λῶτ τὴν περὶ τῶν Σοδόμων τοῦ θεοῦ ἀπόφασιν, καὶ διεφύλαξαν αὐτὸν Γεν. 19. 16. τε καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰς θυγατέρας αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἐμπρησμοῦ, κρατήσαντες αὐτοὺς ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν· ἄγγελος ἐλύτρωσε τὸν Ἰακώβ ἐκ πάντων τῶν Γεν. 48. 16. ἐπισυμβάντων αὐτῷ κακῶν· ἄγγελος ἦν « Ὁ προπορευόμενος τῆς παρεμβολῆς τῶν Εξ. 14. 19. » υἱῶν Ἰσραὴλ ». Καὶ εἰς πολλὰ δὲ ἄλλα

μέρη τῆς παλαιᾶς διαθήκης βλέπεις τοὺς ἀγγέλους ὑπηρετοῦντας εἰς τὰ θεῖα προστάγματα, καὶ βοηθοῦντας τοὺς δικαίους ἀνθρώπους· εἰς δὲ τὴν νέαν βλέπομεν, ὅτι οἱ ἄγγελοι εὐηγγελίσαντο τοῦ Προδρόμου τὴν σύλληψιν, καὶ τῆς ἀειπαρθένου τὸν τόκον, ὠδήγησαν τὸν Ἰωσήφ καὶ τοὺς ποιμένας, ἔψαλλον ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ ^{Λουκ. 2. 14.} Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ, « Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ, » καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνῃ, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία », καὶ ὑπηρέτησαν αὐτὸν μετὰ τὴν νηστείαν, ^{Ματθ. 4. 11.} ἐφάνέρωσαν εἰς τὰς μυροφόρους τὴν τοῦ Χριστοῦ ἀνάστασιν, καὶ ἐκήρυξαν ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ τὴν δευτέραν αὐτοῦ ἔλευσιν· ἐξήγαγον τοὺς ἀποστόλους ἐκ τῆς φυλακῆς, ἔλυσαν τὰ δεσμὰ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Πέτρου, ἤρπασαν τὸν Φίλιππον, ἐδίδαξαν τὸν Κορνήλιον, καὶ ἄλλας δὲ πολλὰς τοιαύτας ὑπηρεσίας καὶ εὐεργετήματα τῶν ἀγγέλων ἀναγινώσκομεν εἰς τὰς θείας γραφάς. Διὰ τούτων οὖν ἀποδείξας ὁ θεὸς ἀπόστολος, ὅτι ὁ Δαβὶδ οὐχὶ περὶ τῶν ἀγγέλων, ἀλλὰ περὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ λέγει ^{Ψαλ. 109. 1.} τὸ, « Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου » ἐκ δεξιῶν μου », μεταφέρει τὸν λόγον συμπέρασματικῶς εἰς παραίνεσιν καὶ νουθεσίαν, διδάσκων οὕτω·

^{Ἑβρ. 2. 1.} Διὰ τοῦτο δεῖ περισσοτέρως ἡμᾶς προσέχειν τοῖς ἀκουσθεῖσι, μή ποτε παραρρύωμεν.

Τὸ, « Περισσοτέρως », σημαίνει σύγκρίσιν. Τίνα οὖν εἰσι τὰ συγκρινόμενα;

καὶ εἰς ποῖον ἀπονέμει τὸ περισσότερον; Εἶπε προλαβόν· « Πολυμερῶς καὶ πολυτρό- ^{Ἑβρ. 1. 1.} » πως πάλαι ὁ θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν » ἐν τοῖς προφήταις » τοῦτο οὖν ἐστὶ τὸ ἐν μέρος τῶν συγκρινομένων, ἡγοῦν οἱ προφῆται· « Ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ὑμῖν ἐν οὐρῷ » ἰδοὺ καὶ τὸ ἕτερον μέρος τῶν συγκρινομένων, ὁ υἱὸς δηλονότι τοῦ θεοῦ· διὰ τοῦτο πρέπον ἐστὶ, λέγει, ἵνα μετὰ περισσοτέρως ἐπιμελείας προσέχωμεν εἰς ὅσα ἠκούσαμεν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, « Μήποτε παραρρύωμεν », μήπως μὴ προσέχοντες εἰς αὐτὰ περισσότερον, ἐκπέσωμεν, καὶ ἀπολεσθῶμεθα. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ αὐτὸς θεὸς καὶ διὰ τῶν προφητῶν ἐλάλησε, καὶ διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, διὰ τί ἐσιν ἀναγκαῖα περισσοτέρα προσοχὴ εἰς τὰ λόγια τοῦ υἱοῦ, ἢ περὶ εἰς τὰ τῶν προφητῶν; διότι οἱ προφῆται ἦσαν δοῦλοι, ὁ δὲ υἱὸς ἐστὶν ὁ δεσπότης· διότι οἱ προφῆται ἐλάλησαν τυπικῶς καὶ σκιωδῶς· « Σκιά γὰρ εἶχεν ὁ νόμος τῶν μελλόντων ^{Ἑβρ. 10. 1.} » ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων » ὁ δὲ υἱὸς ἐλάλησεν ἀνακεκαλυμμένως τὴν τῶν πραγμάτων ἀλήθειαν· διότι ὁ νόμος « οὐδέποτε δύναται τοὺς ^{Αὐτ.} » προσερχομένους τελειῶσαι » τὸ δὲ εὐαγγελικὸν κήρυγμα ἔδωκε τὴν τελειότητα εἰς τὸν νόμον καὶ εἰς τῶν προφητῶν τὰ κήρυγματα· διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ θεῖος ἀνθρώπος· « Μὴ νομίσητε, ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν ^{Ματθ. 5. 17.} » νόμον, ἢ τοὺς προφῆτας· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι » διότι τὸ μὲν κήρυγμα τῶν προφητῶν ἐστὶ παιδαγωγόν

εἰς Χριστόν· τὰ δὲ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διδαχθέντα εἰς τῆς σωτηρίας πρόξενον φανερόν ἐστιν, ὅτι διὰ τὰ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ δεσπότητος διδαχθέντα, καὶ ἐμφαντικῶς προσταχθέντα, καὶ ὑπερτέλεια ὄντα καὶ σωτηριώδη, χρεῖα ἐστὶ περισσοτέρας προσοχῆς, ἢ περ διὰ τὰ ὑπὸ τῶν δούλων συμβολικῶς κηρυχθέντα, καὶ ἀτελῆ ὄντα καὶ παιδαγωγὰ πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ἀρμοδιωτάτη δὲ ἡ τοιαύτη ἀποστολικὴ παραγγελία πρὸς τοὺς τότε εἰς Χριστόν πιστεύσαντας καὶ ἑβραΐζοντας, οἵτινες ἐτίμων τὰ νομικὰ παραγγέλματα ἐπίσης τῇ εὐαγγελικῇ νομοθεσίᾳ. Μετὰ δὲ ταύτην τὴν παραγγελίαν ἐπιφέρει ὁ ἀπόστολος τὸ ἐξ αὐτῆς συμπέρασμα, λέγων·

ἑβρ. 2. 2.

Εἰ γὰρ ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος· ἐγένετο βέβαιος, καὶ πᾶσα παράβασις καὶ παρακοὴ ἔλαβεν ἑνδικον μισθαποδοσίαν· πῶς ἡμεῖς ἐκφευξόμεθα τηλικαύτης ἀμελήσαντες σωτηρίας;

Ἐὰν τὸ ὄνομα ἀγγέλων ἐκλάβῃς κατὰ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως, ὁ λόγος ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς, ἐστὶν ὁ λόγος τῶν προφητῶν· διότι ἄγγελοι, ἤγουν, μηνυταὶ καὶ κήρυκες τῶν θείων προσταγμάτων ἦσαν οἱ ἅγιοι προφῆται· διὸ καὶ ὁ προφήτης καὶ βαπτισθεὶς Ἰωάννης ὠνομάσθη ἄγγελος, ἤγουν μηνυτῆς καὶ κήρυξ τῆς παρουσίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· κατὰ ταύτην δὲ τὴν σημασίαν ἔχει ἡ ἔννοια οὐ μόνον πιθανότητα, ἀλλὰ καὶ συνάφειαν μετὰ τῶν

Ματθ. 3. 1.

προσλαβόντων λόγων· ἐὰν δὲ διὰ τοῦ, ἀγγέλων, νοήσῃς αὐτὰ τὰ ἀγγελικὰ λειτουργικὰ πνεύματα, « ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος » σημαίνει ἢ τὸν νόμον τὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ δοθέντα ἐν Σινᾷ διὰ τῆς ὑπηρεσίας τῶν ἀγγέλων, ὡς ἐσημείωσεν ὁ μὲν πρωτομάρτυς Στέφανος, εἰπὼν· « Οἵτινες ἐλάβετε τὸν νόμον εἰς διαταγὰς ἀγγέλων »· ὁ δὲ Παῦλος γράψας· « Τί οὖν ὁ νόμος; » τῶν παραβάσεων χάριν προσετέθη, ἅ· « χρις οὗ ἔλθῃ τὸ σπέρμα, ὃ ἐπηγγέλται, » διαταγῆς δι' ἀγγέλων, ἐν χειρὶ μεσίτου, τὸν Μωϋσῆν ὀνομάσας μεσίτην· ἢ σημαίνει τὰ τοῦ θεοῦ προστάγματα, τὰ δι' ἀγγέλων κατὰ διαφόρους καιροὺς φανερωθέντα τοῖς ἀνθρώποις· ὅθεν οὐκ εἶπεν ὁ λαληθεὶς νόμος, ἀλλ' ὁ λαληθεὶς λόγος. Εἴτε δὲ « ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος » σημαίνει τὸν διὰ τῶν προφητῶν, εἴτε τὸν διὰ τῶν ἀγγέλων λαληθέντα λόγον, εἴτε αὐτὸν τὸν ἐν Σινᾷ δοθέντα νόμον, ὁ τοιοῦτος λόγος « ἐγένετο βέβαιος », ἤγουν ἐβεβαιώθη καὶ ἀπεδείχθη διὰ τῆς τῶν πραγμάτων βάσεως· καὶ πᾶσα δὲ νόμου παράβασις, καὶ πᾶσα παρακοὴ θεοῦ προστάγματος ἔλαβεν δικαίαν τὴν μισθαποδοσίαν, τουτέστι τὴν πρέπουσαν τῆς τιμωρίας ἀνταπόδοσιν. Βλέπε δὲ, πόσον ἰσχυρῶς ἀποδεικνύει ὁ Παῦλος, ὅτι ἀφευκτος καταδίκη περιμένει τοὺς μὴ ὑπακούοντας, ἀλλὰ παραβαίνοντας τὴν εὐαγγελικὴν νομοθεσίαν· ἐὰν, λέγει, ὁ λόγος, ὁ λαληθεὶς δι' ἀγγέλων ἐβεβαιώθη διὰ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως, καὶ πάντες οἱ παραβάται ἐτιμω-

δρ. Σπρίντ.
Θεοδωρίτ.
Οἰκουμ.
Θεοφύλ.
Λόγ.Πρ. 1. 7.
23.

Γαλ. 3. 19.

δρ. Θεο-
δώριτ. εἰς
τὸ 3. καὶ
τῆς πρὸς
Γαλ.

ρήθησαν, πῶς ἡμεῖς δυνάμεθα φυγεῖν τὴν τιμωρίαν, ἐὰν ἀμελήσωμεν τὸν τοσοῦτον σωτηριώδη λόγον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁστις ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ εὐαγγελίου; Δηλοποιεῖ δὲ διὰ τῶν ἐξῆς, τίνι τρόπῳ ἐβεβαιώθη οὗτος ὁ σωτηριώδης λόγος.

Ἐρ. 2. 3. Ἦτις ἀρχὴν λαβοῦσα λαλεῖσθαι διὰ τοῦ Κυρίου, ὑπὸ τῶν ἀκουσάντων εἰς ἡμᾶς ἐβεβαιώθη.

Ἐπειδὴ σωτηρίαν ὠνόμασε τὸν σωτηριώδη λόγον τοῦ εὐαγγελίου, εἰπὼν « τη- » λικαύτης σωτηρίας, διὰ τοῦτο ἀκολουθεῖ τὸν κανόνα τῆς συντάξεως, λέγων « ἥτις » ἀρχὴν λαβοῦσα λαλεῖσθαι διὰ τοῦ Κυρίου ». Αὐτόν, λέγει, τὸν εὐαγγελικὸν τῆς σωτηρίας λόγον πρῶτος ἤρξατο λαλεῖν καὶ διδάσκειν ὁ Κύριος Ἰησοῦς, ἡμεῖς δὲ ἐβεβαιώθημεν καὶ ἐπληροφορήθημεν ὑπὸ τῶν ἀκουσάντων αὐτὸν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. ἔπειτα προστίθῃσι καὶ ταῦτα· συνεπεμαρτύρει δὲ ὁ θεὸς τοῦ λόγου τὴν ἀληθειαν διὰ σημείων καὶ θαυμάτων παραδό- » των, καὶ ποικίλων δυνάμεων, καὶ χαρισμάτων τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μεριζομένων

Ἐρ. 2. 4. κατὰ τὴν ἑαυτοῦ θέλησιν. « Συνεπιμαρτυ- » ροῦντος τοῦ θεοῦ σημείοις τε καὶ τέρασι, » καὶ ποικίλαις δυνάμεσι, καὶ πνεύματος » ἁγίου μερισμοῖς, κατὰ τὴν αὐτοῦ θέλη- » σιν ». ἀλλὰ πῶς ὁ Παῦλος πρὸς μὲν τοὺς

Γαλ. 1. 12. Γαλάτας ἔγραφεν· « Οὐδὲ γὰρ ἐγὼ παρὰ » ἀνθρώπου παρέλαβον αὐτό, ἥγουν τὸ » εὐαγγέλιον, οὔτε ἐδιδάχθην· ἀλλὰ δι' » ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ » πρὸς δὲ

τοὺς Ἑβραίους ἐκήρυττε, λέγων· « Ὑπὸ » τῶν ἀκουσάντων εἰς ἡμᾶς ἐβεβαιώθη »; Περὶ τούτου σημείωσαι πρῶτον, ὅτι πρὸς μὲν τοὺς Γαλάτας λέγει, « ἐγὼ » πρὸς δὲ τοὺς Ἑβραίους, « Εἰς ἡμᾶς », συμπεριλαμβά- νων ἑαυτὸν μετὰ τῶν πιστευσάντων Ἑβραίων, οἵτινες ἐδιδάχθησαν καὶ ἐβεβαιώ- θησαν τὰ περὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀποστόλων, τῶν ἀκουσάντων τὸν εὐαγγελικὸν λόγον ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα ἰσχυροτέραν ποιήσῃ τῆς βεβαιότητος τὴν δύναμιν. Δεύτερον δὲ σημείωσον, ὅτι καὶ ὁ Παῦλος δι' ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐδιδάχθη τὰ δόγματα καὶ τοὺς νόμους τῆς χριστιανικῆς πίστεως, καὶ οὐκ εἶχε χρεῖαν ἀκοῦσαι ταῦτα παρὰ ἀνθρώπων, ὅμως οὐδεμία ἀμφιβολία ἐστίν, ὅτι οἱ ἀπόστολοι, οἱ αὐτόπται ^{Πρ. 9. 18.} γένόμενοι τοῦ λόγου, ὁ Ἀνανίας ὁ βαπτίσας αὐτόν, καὶ ὁ Βαρνάβας, ὁ παραστήσας αὐ- ^{Αὐτ. 27.} τὸν ἐνώπιον τῶν ἀποστόλων, καὶ ὁ Πέτρος, ὃν ἀνῆλθεν ἱστορεῖσαι εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ ἐπέμεινε δὲ « Πρὸς αὐτόν ^{Γαλ. 1. 8.} » ἡμέρας δεκαπέντε », καὶ ὁ Ἰάκωβος δὲ, ὃν εἶδε, καὶ Κηφᾶς, καὶ Ἰωάννης, οἱ δο- ^{Γαλ. 2. 9.} κοῦντες στύλοι εἶναι, καὶ γνωρίσαντες τὴν ἐν αὐτῷ χάριν, καὶ συμφωνήσαντες, ἵνα αὐτὸς μὲν καὶ ὁ Βαρνάβας κηρύξωσιν εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τοὺς Ἑβραίους· ἀναμφίβολον, λέγω, ἐστίν, ὅτι οὗτοι οἱ ἀπόστολοι διηγήθησαν αὐτῷ, ὅσα ἤκουσαν παρὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅσα ἐν αὐτῷ εἶδον· ὅθεν καὶ κατὰ τοῦτο ἀληθῶς ἔλεγεν, ὅτι ὑπὸ τῶν ἀκουσάντων ἐβεβαιώθη.